หอสมุดแห่งชาติ
3

ตำนานเรือรบไทย

พระเจ้าบรมวงศเธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ

ทรงเรียบเรียง

รองอำมาตย์ตรี ขุนอักษรเสรฐ (เปล่ง ชื่นภิรมย์)

พิมพ์ในการปลงศพสนองคุณ

นางปลิก ชื่นภิรมย์ ผู้มารดา

เมื่อปีขาล พ.ศ. ๒๔๖๙

โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ
ถนนบำรุงเมือง ในพระนคร

ทะเบียน

เป็นหลักฐานที่ของหอสมุด
กรมศิลปากร จัดหาด้วยเงินงบประมาณ
ปี ๒๕๓๕
ห้องสมุดกรมศิลปากร
วันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๓๕

๙๗๒

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

หอสมุดแห่งชาติ
15 ส.ค. 2537
กรมศิลปากร

ตำนานเรือรบไทย

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ

ทรงเรียบเรียง

รองอำมาตย์ตรี ขุนอักษรเสรฐ (เปล่ง ชื่นภิรมย์)

พิมพ์ในการปลงศพสนองคุณ

นางปลิก ชื่นภิรมย์ ผู้มารดา

เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๖๙

โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ

ถนนบำรุงเมือง ในพระนคร

เลขห้อง 104

623.42109ร93
เลขหมู่ ด 49ร ตป

เลขทะเบียน น.32น.9343

คำนำ

รองอำมาตย์ตรี ขุนอักษรเสรฐี (เปล่ง ชื่นภิรมย์) ครูใหญ่โรงเรียนมัธยมวัดสะพานสูง "อนุวัตนศึกษาคาร" จะทำการปลงศพสนองคุณ นางปลีก ชื่นภิรมย์ ผู้มารดา มาแจ้งความยังหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ว่ามีศรัทธาจะรับพิมพ์หนังสือเปนของถวายแลจ่ายแจก เนื่องในการกุศลทักษิณานุปทานเวลาทำฌาปนกิจสักเรื่อง ๑ ขอให้กรรมการช่วยเลือกหนังสือให้ แลแสดงความประสงค์ใคร่ได้พวกประวัติศาสตร์เพื่อเปนประโยชน์ในการสอนนักเรียนบ้าง ข้าพเจ้าจึงเลือกหนังสือ "ตำนานเรือรบไทย" ให้ขุนอักษรเสรฐีพิมพ์ตามประสงค์

เรื่องตำนานเรือรบไทยนี้ข้าพเจ้าได้เก็บรวบรวมจากหนังสือเรื่องนั้นบ้างเรื่องนี้บ้างแห่งละเล็กละน้อย เรียบเรียงถวายสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้า ฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ หนังสือนี้ยัง

ไม่แพร่หลาย จึงได้ให้พิมพ์ในสมุดเล่มนี้อีกครั้ง ๑
หวังใจว่าผู้ที่ได้รับไปอ่านจะได้ประโยชน์ความรู้ไม่มาก
ก็น้อย

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาในการกุศลทักษิณานุปทาน
ซึ่งรองอำมาตย์ตรี ขุนอักษรเสรฐี ได้บำเพ็ญด้วยความ
กตัญญูกตเวทีต่อมารดาในวาระนี้ด้วย.

ดำรง ราชานุภาพ สภานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ
วันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

สารบาญ

อธิบายเบื้องต้น หน้า ๑

ว่าด้วยเรือรบสำหรับใช้ในลำแม่น้ำครั้งกรุงเก่า ,, ๓

ระวางเรือพระที่นั่งในรัชกาลที่ ๑ ,, ๑๕

เรือกระบวรแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาชื่อ

เรือกราบท่านให้คล้องกัน ,, ๒๖

ระวางเรือพระที่นั่งในรัชกาลที่ ๒ ,, ๒๗

ระวางเรือพระที่นั่งในรัชกาลที่ ๓ ,, ๒๘

ระวางเรือพระที่นั่งในรัชกาลที่ ๔ ,, ๓๒

ระวางเรือพระที่นั่งในรัชกาลที่ ๕ ,, ๓๓

ว่าด้วยเรือยนต์สำหรับใช้ทางแม่น้ำ ,, ๓๕

ว่าด้วยเรือรบสำหรับใช้ทางทเล ,, ๓๖

ว่าด้วยลักษณเรือรบทางทเล ,, ๔๘

ว่าด้วยเรือรบชนิดเรือกำปั่นแปลง ,, ๕๐

ว่าด้วยเรือรบชนิดเรือกำปั่นฝรั่ง ,, ๕๓

ว่าด้วยเรือรบชนิดเรือกลไฟ ,, ๕๗

ตำนานเรือรบไทย

อธิบายเบื้องต้น

ประเทศอันตั้งภูมิลำเนาอยู่ในที่มีลำแม่น้ำหลายสาย แลมีเขตแดนต่อออกไปจนชายทเล เช่นสยามประเทศนั้น เปนธรรมดาจะต้องใช้เรือเปนยานพาหนะทั้งภายในบ้านเมือง แลในการไปมาค้าขายกับต่างประเทศ ถ้าหากเกิดศึกสงคราม จะเปนการรบพุ่งกันภายในบ้านเมืองก็ดี หรือรบพุ่งกับประเทศอื่นก็ดี ก็เปนธรรมดาที่จะต้องใช้เรือเปนพาหนะของกองทัพที่ทำศึกสงครามเช่นเดียวกัน เพราะฉนั้นถึงจะไม่ปรากฏหลักฐานอย่างอื่น จะพิเคราะห์แต่ด้วยภูมิลำเนาเอาเปนหลักฐาน ก็ควรเชื่อได้ว่าสยามประเทศนี้คงมีเรือรบมาแต่แรกตั้งบ้านเมืองเปนเอกราช มิฉนั้นก็จะหา

อาจรักษาอิศรภาพได้ไม่ แต่หลักฐานมีปรากฏอยู่ทั้งใน เรื่องพงศาวดาร แลในแบบอย่างซึ่งยังมีอยู่จนทุกวันนี้ ว่าเรือรบไทยมีมาแต่โบราณ แลได้ใช้เรือรบเปนประโยชน์ในการทำศึกสงครามมามากมายหลายครั้ง ตั้งแต่เมื่อกรุงศรีอยุธยายังเปนราชธานี.

เรือรบไทยแต่โบราณปรากฏว่ามี ๒ ชนิด เปนเรือรบสำหรับใช้ทางแม่น้ำชนิดหนึ่ง เรือรบสำหรับใช้ทางทเลชนิดหนึ่ง พิเคราะห์ตามเรื่องพงศาวดาร ดูเหมือนเรือรบสำหรับใช้ทางลำแม่น้ำจะมีมาก่อน เรือสำหรับใช้ทางทเลมีขึ้นทีหลัง ในการศึกสงครามก็ใช้เรือรบชนิดสำหรับแม่น้ำโดยมาก นานๆจึงปรากฏว่าใช้เรือรบชนิดสำหรับทางทเลสักครั้งหนึ่ง เพราะการศึกสงครามซึ่งเกิดขึ้นในสมัยเมื่อกรุงศรีอยุธยาเปนราชธานี มิใคร่จะมีศึกทางทเล มีแต่รบพุ่งกันทางข้างเหนือ หรือทางฝ่ายตวันตกเปนพื้น ก็จำต้องใช้เรือรบสำหรับทางแม่น้ำเปนสำคัญ.

รูปพรรณสัณฐาน แลเครื่องศัสตราวุธสำหรับเรือรบแต่โบราณจะเปนอย่างไร เค้าเงื่อนแลแบบอย่างที่มีปรากฏอยู่เปนของได้แก้ไขกันมาหลายยุคหลายตอน จะทราบไม่ได้แน่ว่าชั้นเดิมเปนอย่างไร แลได้แก้ไขมาอย่างไร ๆ ได้แต่สันนิษฐานประกอบ จะอธิบายต่อไปตามที่มีเค้าเงื่อนในหนังสือเก่าประกอบกับความสันนิษฐาน.

ว่าด้วยเรือรบสำหรับใช้ในลำแม่น้ำ

เรื่องตำนานเรือรบสำหรับใช้ทางลำแม่น้ำ มีเค้าเงื่อนในหนังสือพระราชพงศาวดารแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพร-รดิ(๑) กล่าวว่า “(จุล) ศักราช ๘๘๕ ปีมะเส็งเบญจศก(๒) ครั้งนั้นพระเจ้าอยู่หัวแปลงเรือแซเปนเรือไชย แลเรือศรีษะสัตว์ต่าง ๆ” ดังนี้

---

(๑) พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัดถเลขาเล่ม ๑ หน้า ๒๘

(๒) ศักราชที่ลงในหนังสือพระราชพงศาวดารผิด ที่ถูกควรจะนับปีวอกสัมฤทธิศก จุลศักราช ๘๑๐ พ.ศ. ๒๐๘๑

เหตุใดสมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงแปลงเรือแซเปน
เรือไชยแลเรือรบสัตว์ ข้อนี้มีอธิบายในตัวเรื่องพง-
ศาวดาร ด้วยครั้งนั้นพระเจ้าหงสาวดีตะเบงชเวตียกกอง
ทัพพม่ามอญเข้ามาตีเมืองไทย นับเปนครั้งแรกที่จะมี
ข้าศึกต่างประเทศยกมา ฝ่ายไทยได้ตั้งเมืองมีป้อม
ปราการไว้ป้องกันราชธานีทั้งสี่ทิศ ทิศเหนือเมืองลพบุรี
ทิศตวันออกเมืองนครนายก ทิศใต้เมืองพระประแดง
ทิศตวันตกเมืองสุพรรณบุรี กองทัพพระเจ้าหงสาวดียก
เข้ามาทางด่านพระเจดีย์สามองค์ข้างทิศตวันตก กองทัพ
ไทยจึงออกไปคอยต่อสู้ที่เมืองสุพรรณบุรี ครั้นรบ
กันทานกำลังกองทัพพระเจ้าหงสาวดีไม่ได้ ต้องทิ้งเมือง
สุพรรณบุรีถอยเข้ามาอาศรัยเอาราชธานีเปนที่มั่น กอง
ทัพพระเจ้าหงสาวดียกตามเข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยา จะ
เข้าตีหักเอาพระนครไม่ได้ ด้วยมีลำแม่น้ำล้อมรอบ แล
ฝ่ายไทยมีกำลังตั้งกองทัพบกทัพเรือรักษาพระนคร ฝ่าย
พระเจ้าหงสาวดีไม่มีเรือก็ต้องตั้งชงักอยู่ ครั้นได้ข่าว

ว่ากองทัพไทยทางหัวเมืองฝ่ายเหนือ ซึ่งพระมหาธรรมราชาราชบุตรเขยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเปนจอมทัพยกลงมาจากเมืองพิษณุโลก จะลงมาตีโอบ พระเจ้าหงสาวดีเห็นว่าจะเสียทีก็ต้องเลิกทัพกลับไป เพราะเหตุครั้งนั้น ไทยจึงเปลี่ยนวิธีบ้องกันพระนคร ให้รื้อบ้อมปราการเมืองด่านเสียทั้งสามเมือง คงไว้แต่เมืองพระประแดง แลให้สร้างบ้อมปราการพระนครศรีอยุธยาให้มั่นคง ทั้งเพิ่มเติมกำลังกองทัพบกทัพเรือให้มากขึ้น โดยหมายว่าถ้ากองทัพพระเจ้าหงสาวดียกเข้ามาอีก ก็จะต่อสู้โดยวิธีที่ได้เคยมีไชยชนะในครั้งนั้น การที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิแปลงเรือแซเปนเรือไชยแลเรือศรีษะสัตว์นั้น คือคิดแบบอย่างเรือรบชั้นใหม่ แต่หากโหรผู้จดหมายเหตุไม่รู้เรื่องยุทธศาสตร์ หรือจงใจจดแต่โดยย่อ อย่างเช่นคัดเอาลงมาลงในหนังสือพระราชพงศาวดาร ถ้าอ่านโดยไม่พิจารณาเหตุการณ์จึงชวนให้เข้าใจไปว่าเปนแต่แก้ไขรูปร่างลวดลายเรือให้งดงาม

ชินกว่าแต่ก่อน แต่จดไว้เพียงเท่านั้นก็ต้องนับว่าเปน
ประโยชน์ หาไม่ก็จะไม่มีหลักที่จะวินิจฉัยเรื่องเรือรบ
ไทยแต่โบราณว่าเปนอย่างไร.

เรื่องซึ่งบอกชื่อไว้ในพระราชพงศาวดารตรงที่อ้างมา
มี ๓ อย่าง คือ “เรือแซ” เปนเรือรบอย่างเดิมอย่าง ๑
“เรือไชย” กับ “เรือศรีษะสัตว์” ซึ่งสมเด็จพระมหา
จักรพรรดิประดิษฐ์ขึ้นในครั้งนั้นอีก ๒ อย่าง เรือทั้ง ๓
อย่างนี้ยังมีอยู่ในจำพวกเรือกระบวรแห่เสด็จพระราช
ทานพระกฐินจนทุกวันนี้ พอจะพิจารณาเอาเปนหลัก
วินิจฉัยได้ ว่าเมื่อครั้งแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ
จะเปนอย่างไร.

ที่เรียกว่าเรือแซ เปนเรือยาว ใช้ตกัญเชียงประ
มาณลำละ ๒๐ กัญเชียง มักสันนิษฐานกันมาแต่ก่อนว่า
จะได้แบบอย่างมาแต่เรือของพวกกระแซ จึงเรียกว่า
เรือแซ แต่เมื่อพิจารณาดูโดยทางพงศาวดาร พวก
กระแซชาวเมืองมณีบุระข้างเหนือประเทศพม่าพึงจะได้

เกี่ยวข้องกับไทยในตอนรัชกาลสมเด็จพระนเรศวร ๆ แต่เรือแซมีมาในเมืองไทยก่อนสมัยนั้นช้านาน จึงสันนิษฐานว่า คำว่า “แซ” นั้น เห็นจะมาแต่คำว่า “เซ” (จะเปนภาษาละว้าหรือภาษาอันใดยังไม่ทราบแน่) หมายความว่าแม่น้ำ เช่นเรียกชื่อลำน้ำว่า เซลำเภา แลเซมูน เซบังเหียน เปนต้น ถ้าสันนิษฐานเช่นว่านี้ถูกต้อง คำว่าเรือแซก็หมายความว่าเรือสำหรับใช้ในลำแม่น้ำนั่นเอง แต่ที่เปนหลักฐานแน่นอนนั้น คือเรือแซเปนเรือรบสำหรับใช้ทางแม่น้ำมีมาในเมืองไทยก่อนเรืออย่างอื่น เหตุใดสมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงแก้เรือแซเปนเรือไชย แลเรือรูปสัตว์ เมื่อพิจารณาดูแบบแผนเรือทั้ง ๓ อย่าง ซึ่งมีอยู่ในเวลานี้พอคิดเห็นได้ คือเรือแซเดิมคงจะใช้บันทุกคนแลบันทุกของ คนลงประจำลำได้น้อย แลแล่นช้า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงทรงคิดแบบเรือรบขึ้นอีก ๒ อย่าง เปนเรือยาวทำด้วยมาดไม้อย่างเดียวกับเรือแซ แต่เปลี่ยนเปนใช้พายให้ทหารลงประจำลำได้

มากตั้งลำละ ๖๐ คน ๗๐ คน พายไปได้รวดเร็ว อย่างนี้เรียกว่าเรือไชย อีกอย่าง ๑ ทำรปเรือเช่นเดียวกัน แต่ให้หัวเรือกว้างสำหรับตั้งปืนใหญ่ ซึ่งไทยเริ่มใช้ในการสงครามเปนสำคัญแต่ครั้งนั้น อย่างนี้เรียกว่าเรือศีร์ษะสัตว์ เพราะเหนือช่องปืนขึ้นไปทำเปนรูปสัตว์ต่าง ๆ มีครุฑแลกระบี่เปนต้น เปนเครื่องหมายในกระบวรทัพด้วย ส่วนเรือแซก็คงใช้ แต่ใช้สำหรับลำเลียงเสบียงอาหาร แลเครื่องศัตราวุธสำหรับกองทัพ ต่อมาจะเปนในรัชกาลไหนไม่ปรากฏชัด คิดทำเรือกราบขึ้นอีกอย่าง ๑ ใช้เช่นเดียวกับเรือไชย แต่แล่นรวดเร็วกว่าเรือไชย เรือทั้ง ๔ อย่างที่กล่าวมา คือเรือแซ เรือไชย เรือศีร์ษะสัตว์ แลเรือกราบ ใช้เปนเรือสำหรับรบทางแม่น้ำตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเปนราชธานีตลอดมาจนในกรุงรัตนโกสินทร์นี้.

ลักษณการใช้เรือรบแต่โบราณไม่ได้จัดทหารแยกกันเปนเหล่าทหารบกแลเหล่าทหารเรือ ใช้ทหารพวก

เดียวรบทั้งทางบกแลทางน้ำ เรือรบเปนทำนองพาหนะ
มีประจำกรมทหาร ถ้าเกณฑ์กรมใดเข้ากองทัพยกไป
ทางน้ำ พวกทหารก็ลงเรือรบกรมของตนไป การ
รบพุ่งโดยกระบวรเรือรบมีปรากฏมาในเรื่องพงศาวดาร
หลายครั้ง จะยกเปนตัวอย่างเพียงแต่ในสมัยครั้งศึก
สมเด็จพระนเรศวร ฯ บางคราวก็ให้กองทัพเรือยกไป
รบแต่โดยลำพัง มีตัวอย่างครั้งพระเจ้าหงสาวดีให้กอง
ทัพยกมาตีเมืองไทยใน พ. ศ. ๒๑๒๗ เมื่อแรกสมเด็จพระ
นเรศวร ฯ ประกาศอิสระไม่ยอมขึ้นต่อพระเจ้าหงสาวดี
ครั้งนั้น พระเจ้าหงสาวดีให้พระยาพสิมคุมกองทัพเข้ามา
ทางด่านพระเจดีย์สามองค์ทัพ ๑ ให้พระเจ้าเชียงใหม่
ยกกองทัพลงมาทางข้างเหนือทัพ ๑ ประสงค์จะให้ลง
มาสมทบกันระดมตีกรุงศรีอยุธยา ฝ่ายสมเด็จพระ
นเรศวร ฯ เมื่อยังเปนรัชทายาทเตรียมกองทัพจะต่อสู้
ข้าศึกยังไม่ทันพร้อมเสร็จ ได้ข่าวว่ากองทัพพระยาพสิม
ยกล่วงเขตเมืองกาญจนบุรีเข้ามาก่อน จึงทรงแต่ง

กองทัพเรือให้รีบยกไปสกัดอยู่ที่แม่น้ำสุพรรณบุรี คอย
เอาปืนใหญ่ยิงข้าศึกมิให้ยกข้ามแม่น้ำมาได้ ถ่วงเวลา
ไว้จนทรงจัดกองทัพบกพร้อมแล้ว ก็ให้ยกไปตีกอง
ทัพพระยาพสิมแตกพ่ายไปก่อนกองทัพเมืองเชียงใหม่ยก
ลงมาถึง แต่ทรบโดยลำพังกองทัพเรือเช่นคราวทีกล่าว
มานมน้อย มักช่วยกันรบทั้งทัพบกทัพเรือดังต่อมาอีก
ครั้งหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๘ พระเจ้าหงสาวดีเตรียมการ
จะยกกองทัพใหญ่มาตีกรุงศรีอยุธยาเอง แลในเวลา
นั้นสมเด็จพระนเรศวร ฯ อพยพผู้คนหัวเมืองเหนือลง
มารวบรวมตั้งต่อสู้อยู่ที่กรุงศรีอยุธยาแห่งเดียว ทิ้ง
หัวเมืองเหนือว่างอยู่ พระเจ้าหงสาวดีจึงให้พระมหา
อุปราชเข้ามาตั้งรวบรวมเสบียงอาหารเตรียมสำหรับกอง
ทัพอยู่ที่เมืองกำแพงเพชร แล้วให้พระเจ้าเชียงใหม่ยก
กองทัพล่วงหน้าลงมาเที่ยวรังแกราษฎรหัวเมืองฝ่ายเหนือ
กรุงศรีอยุธยา มิให้ทำไร่นาเปนเสบียงอาหารของฝ่าย
ไทยได้ พวกกองทัพเมืองเชียงใหม่ลงมาถึงบ่าโมกข์

แขวงเมืองวิเศษไชยชาญ (คือจังหวัดอ่างทองบัดนี้)
สมเด็จพระนเรศวร ฯ ทรงทราบก็เสด็จรีบยกกองทัพเรือ
ขึ้นไปกับสมเด็จพระเอกาทศรถราชอนุชา แลให้กอง
ทัพบกยกตามขึ้นไป กองทัพเรือขึ้นไปถึงก่อนได้รบพุ่ง
กับข้าศึกเปนสามารถ ฝ่ายข้าศึกอยู่บนบก ฝ่ายไทยยิง
ปืนใหญ่น้อยขึ้นไปจากเรือ รบกันอยู่จนกองทัพบกตาม
ไปถึงก็ช่วยกันตีข้าศึกแตกพ่ายไป แต่การศึกในครั้งกรุง
ศรีอยุธยาบางคราวยกไปรบถึงที่ซึ่งเรือไปไม่ได้ เช่นยก
ไปตีเมืองเชียงใหม่ ในการศึกเช่นนี้ทัพเรือเปนแต่กระ
บวรเสด็จ แลเปนพาหนะขนส่งจนถึงที่ท่าตั้งประชุม
ทัพ เช่นที่เมืองตาก หรือเมืองอุตรดิฐ แต่นั้นก็ยก
เปนทัพบกต่อไปอย่างเดียว

ฝ่ายข้าศึกที่ยกเข้ามาตีเมืองไทยตามความที่ปรากฏ
ในเรื่องพงศาวดาร ถ้ายกมาแต่โดยลำพังทัพบกคราวใด
ถึงจะเปนทัพกระษัตริย์ เช่นพระเจ้าหงสาวดีตะเบงชเวตี้
ยกมาในคราวซึ่งกล่าวมาแล้วก็ดี พระเจ้ามังลองยกมา

เมื่อตอนปลายสมัยครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีก็ดี
เป็นเสียทีไทย ต้องเลิกทัพกลับไปทุกครั้ง ต่อมีเรือมา
ด้วยจึงได้เปรียบ เพราะฉนั้นในการศึกพม่าที่ยกมาตี
เมืองไทย จำต้องอาศรัยเรือเมืองเชียงใหม่ หรือ
มิฉนั้นต้องมาตั้งยึดปลายแดน เช่นเมืองกาญจนบุรีต่อ
เรือรบขึ้นในประเทศนี้ จนมีพอใช้ก่อนจึงยกเข้ามาตี
กรุงศรีอยุธยาได้ ดังเช่นครั้งเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยา
คราวหลัง ความที่กล่าวมานี้เป็นส่วนซึ่งใช้เรือรบใน
เวลาศึกสงคราม.

ในเวลาบ้านเมืองปราศจากศึกสงคราม ก็ย่อมใช้
เรือรบผึกซ้อมกระบวรยุทธเป็นนิจ เพราะฉนั้นถึงฤดู
น้ำเป็นเวลาราษฎรว่างการทำไร่นา จึงเรียกระดมพล
มาผึกซ้อมกระบวรทัพเรือ อาศรัยฤดูกาลประจวบกับ
ทอดกฐิน พระเจ้าแผ่นดินจึงเสด็จพระราชดำเนิรไป
ทอดกฐินโดยกระบวรเรือรบ แห่แหนให้ไพร่พลริ้น
เริงในการกุศล เป็นต้นของประเพณีที่แห่เสด็จกฐิน

โดยกระบวรเรือยาวสืบมาจนทุกวันนี้ ในฤดูอันเวลามี
การเสด็จไปทางเรือก็ใช้เรือรบลำที่เปนเรือพระที่นั่ง แล
มีเรือรบพวกทหารรักษาพระองค์แห่เสด็จ แต่เปน
กระบวรน้อยไม่เรียกว่ากระบวรพยุหยาตรา เหมือน
เสด็จเนืองด้วยการซ้อมกระบวรรบเช่นเสด็จกฐิน แล
เสด็จขึ้นพระพุทธบาท.

เรือรบแต่โบราณที่กล่าวมามีแก้ไขเพิ่มเติมในเวลา
บ้านเมืองปราศจากศึกสงคราม เมื่อใช้เรือเปนแต่กระบวร
แห่ให้เปนพระเกียรติยศงดงามมีหลายอย่าง ดังเช่นแต่ง
เรือไชยด้วยลวดลายสลักเสลาให้เปนเรือกิ่ง ตั้งบุษบก
แลแต่งเปนเรือศรีเปนต้น เปนของแก้ไขเกิดขึ้นชั้นหลัง

เรือรบครั้งกรุงศรีอยุธยาเปนอันตรายเสียเมื่อพม่า
ล้อมกรุง ๆ คราวหลังหมดไม่มีเหลือ เหตุด้วยเรือรบ
ทั้งปวงนั้นปลูกโรงรักษาไว้ทางข้างด้านเหนือพระนคร
(แถววัดศาลาปูน) ครั้นกองทัพพม่ายกเข้ามาได้ถึงชาน
พระนครทางด้านเหนือ ก็ถอยเรือลงมารวบรวมไว้ใน

แม่น้ำปากคลองตะเคียน พม่ายกอ้อมมาได้เผาเรือรบเสีย
หมดตั้งแต่ก่อนเสียกรุง ฯ มาถึงสมัยกรุงธนบุรีและกรุง
รัตนโกสินทรต้องต่อใหม่ทั้งหมด มีปรากฏชื่อเรือรบ
สำหรับใช้ในทางแม่น้ำตามแบบเก่าซึ่งสร้างในกรุงรัตน
โกสินทรอยู่ในทำเนียบดังนี้.

๑๕

ระวางเรือพระที่นั่ง
ในรัชกาลที่ ๑

เรือพระที่นั่งกิ่งแลเอกไชย

๑ เรือศรีสุพรรณหงส์ พระที่นั่งกิ่งศรีษะหงส์ ๑ พันดำ ยาว ๘ วา กำลัง ๗ ศอก กว้าง ๕ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก ๓ ศอก ๗ นิ้ว

๒ เรือศรีสมรรถไชย พระที่นั่งกิ่ง พันแดง ยาว ๑๘ วา ๖ นิ้ว กำลัง ๖ ศอก ๗ นิ้ว กว้าง ๕ ศอก ๕ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอกคืบ ๕ นิ้ว

๓ เรือไกรสรมุข พระที่นั่งกิ่ง พันดำ ยาว ๑๘ วา ศอก กำลัง ๖ ศอกคืบ ๑ นิ้ว กว้าง ๕ ศอก ๗ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๖ นิ้ว

๔ เรือศรีประภัศรไชย พระที่นั่งเอกไชย พันดำ ยาว ๑๘ วา กำลังกว้าง ๕ ศอก ๕ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๖ นิ้ว

---

๑ คู่กับเรือ (๒) มงคลสุบรรณ ร, ๓

๕ เรือไกรแก้วจักรรัตน พระที่นั่งกิ่ง พันเชียว ยาว ๑๗ วา ๑ ศอกคืบ ๓ นิ้ว กำลัง ๖ ศอก ๑ นิ้ว กว้าง ๕ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๕ นิ้ว

๖ เรือไกรสรจักร พันเชียว ยาว ๑๗ วา ๒ ศอก กำลังกว้าง ๔ ศอกคืบ ๔ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๖ นิ้ว

๗ เรือชลพิมานไชย พันแดง ยาว ๑๒ วา ๓ ศอก ๖ นิ้ว (๑๒ วา ๓ ศอก) กำลัง ๕ ศอก ๒ นิ้ว กว้าง ๓ ศอก ๘ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๒ นิ้ว

๘ เรือไกรสรมารถ พันแดง ยาว ๑๔ วา กำลังกว้าง ๔ ศอก ท้องลึก ๑ ศอก ๒ นิ้ว

๙ เรือ (ไม่มีนาม) พระที่นั่งเอกไชยน้อย พันดำ ยาว ๑๔ วา กำลัง ๕ ศอก ๑๐ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๑๐ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๒ นิ้ว

เรือพระที่นั่งศรี

๑๐ เรือบุษบกพิศาล พระที่นั่งศรีประกอบ พัน

---

๖ คู่กับเรือ (๑) ศรีสุนทรไชย ร, ๓

น้ำเงิน ยาว ๑๕ วา กำลัง ๕ ศอกคืบ ๒ นิ้ว กว้าง ๕ ศอกคืบ ๒ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๒ นิ้ว (ใน พ, ว่าเรือนรัตนโกสินทร์ ๑ ได้เสด็จไปรบทัพพม่าลาดหญ้า จ. ๑๑๔๗)

๑๑ เรือวิมานอมรินทร์ พระที่นั่งศรีประกอบพันเชียว ยาว ๑๒ วา ๓ ศอกคืบ กำลัง ๕ ศอก ๒ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก (ใน พ, ว่าเรือนเปนเรือเชิญพระไชย ร, ๑ เสด็จไปรบทัพพม่าลาดหญ้าจ. ๑๑๔๗)

๑๒ เรือรงสทพรตน พระทนงศร เชยนทองพนแดง ยาว ๑๕ วา (๑๔ วา ๒ ศอก) กำลัง ๕ ศอกคืบ ๑ นิ้ว กว้าง ๔ ศอกคืบ ๒ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๓ นิ้ว

๑๓ เรือจักรพรรดิภิรมย์ พระที่นั่งศรี (ประดับกระจกบายยา) พันดำ ยาว ๑๔ วา ๒ ศอก ๕ นิ้ว (๑๔ วา ๒ ศอก) กำลัง ๕ ศอกคืบ ๙ นิ้ว กว้าง ๔ ศอกคืบ ๔ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๙ นิ้ว

๑๔ เรือทินกรส่องศรี พระที่นั่งศรีเชียน พันม่วง

(พันแดง) ยาว ๑๒ วาศอกคืบ กำลัง ๕ ศอก ๕ นิ้ว กว้าง ๓ ศอก ๓ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๑ นิ้ว (ใน พ, ว่าเรือนี้ ร, ๑ ได้เสด็จไปรบทัพพม่านครสวรรค์ จ. ๑๑๔๗)

๑๕ เรือมณีจักรพรรดิ พระที่นั่งศรีเชียน พันเชียว ยาว ๑๓ วา ๕ นิ้ว (๑๓ วา) กำลัง ๕ ศอก ๒ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๗ นิ้ว ท้องลึก ๑ คืบ ๑๐ นิ้ว (ใน พ, ว่าเรือนี้เปนเรือเชิญพระไชย ร, ๑ เสด็จไปรบทัพพม่านครสวรรค์ จ. ๑๑๔๗)

เรือศรีพระที่นั่งรองสองลำ

๑๖ เรืออนงคนิกร (ลายเชียนทอง) พันดำ ยาว ๑๓ วา ๑๐ นิ้ว (๑๓ วา) กำลัง ๕ ศอก กว้าง.....

๑๗ เรืออัปสรสุรางค์ (ลายเชียนทอง) พันม่วง ยาว ๑๓ วาศอก กำลัง ๕ ศอก ๒ นิ้ว กว้าง.....

เรือศรีวังหน้า

๑๘ เรือแก้วจักรพรรดิ พระที่นั่งศรีประกอบ พันน้ำเงิน ยาว ๑๕ วา กำลัง ๕ ศอก ๖ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก

๔ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๓ นิ้ว (ใน พ, ว่าเรือนิกรม พระราชวังบวร ร, ๑ ได้เสด็จไปรบทัพพม่าลาดหญ้า จ. ๑๑๔๗)

๑๙ เรือสุวัสดิ์ชิงไชย พระที่นั่งศรีประกอบ พื้นดำ ยาว ๑๖ วา กำลัง ๖ ศอก กว้าง ๑ ศอก ๔ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๖ นิ้ว (ใน พ, ว่าเรือนี้เปนเรือเชิญพระไชย กรมพระราชวังบวร ร, ๑ เสด็จไปรบทัพพม่าลาดหญ้า จ. ๑๑๔๗)

๒๐ เรือวิลัยเลขา พระที่นั่งศรีเขียนทอง พื้นดำ ยาว ๑๕ วา ๓ ศอกคืบ กำลัง ๕ ศอก ๗ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ๔ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๔ นิ้ว

เรือพระที่นั่งกราบ

๒๑ เรือศรีเมือง ยาว ๑๔ วา ๒ ศอกคืบ ๖ นิ้ว (๑๔ วา ๒ ศอก) กำลัง ๕ ศอก กว้าง ๓ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก

๒๒ เรือเพองพ้า ยาว ๑๔ วา ๒ ศอก กำลัง ๕ ศอก ๕ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๔ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๒ นิ้ว

๒๓ เรือทิพากร ยาว ๑๔ วา ๓ ศอกคืบ กำลัง ๕ ศอก ๕ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ๑ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๒ นิ้ว

๒๔ เรือกระบวรนางรำ ยาว ๑๖ วา ๒ ศอกคืบ ๖ นิ้ว (๑๖ วา ๒ ศอก) กำลัง ๔ ศอกคืบ ๑๐ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๔ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก

๒๕ เรือแกวชิงดวง ยาว ๑๓ วา ๕ นิ้ว กำลง ๔ ศอก ๕ นิ้ว

๒๖ เรือพวงแก้ว ยาว ๑๓ วา กำลัง ๕ ศอก ๕ นิ้ว กว้าง ๓ ศอก ๔ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๔ นิ้ว

๒๗ เรือทองปลิว ยาว ๑๑ วา ๑ คืบ กำลัง ๓ ศอก ๒ นิ้ว กว้าง ๒ ศอก ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๕ นิ้ว

---

๒๓ คู่กับเรือ (๖) ขจรกรุง (๗) รุ้งประสานสาย (๘) ชายลมหวล ร, ๓

๒๔ คู่กับเรือ (๒) ประจำทวีป ร, ๒

๒๘ เรือทิวลม ยาว ๑๒ วา กำลัง ๓ ศอกคืบ ๑ นิ้ว กว้าง ๓ ศอก ๒ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๘ นิ้ว

๒๙ เรือล่องลม ยาว ๑๐ วา ๒ ศอก กำลัง ๒ ศอกคืบ ๙ นิ้ว กว้าง ๒ ศอก ๒ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๔ นิ้ว

๓๐ เรือชมรัน ยาว ๑๐ วาศอกคืบ ๑๐ นิ้ว กำลัง ๒ ศอกคืบ ๗ นิ้ว กว้าง ๒ ศอก ๔ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๔ นิ้ว

๓๑ เรือมังกร ยาว ๑๑ วาศอกคืบ กำลัง ๓ ศอก ๔ นิ้ว กว้าง ๒ ศอก ๑๐ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๘ นิ้ว

๓๒ เรือช้านางนอน ยาว ๑๖ วา ๒ ศอก ๘ นิ้ว กำลัง ๕ ศอกคืบ ๖ นิ้ว กว้าง ๔ ศอกคืบ ๕ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๑ นิ้ว

๓๓ เรือกรนางนาฎ ยาว ๑๔ วา กำลัง ๕ ศอก กว้าง ๔ ศอก ๑ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๑ นิ้ว

เรือกระบวรปิดทอง

๓๔ เรือเอกไชยเหินหาว เอกไชยคู่ชัก พื้นดำ ยาว

๑๔ วาศอก ๕ นิ้ว กำลัง ๕ ศอก ๔ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๑๐ นิ้ว ท้องฉิก ๑ ศอก ๓ นิ้ว

๓๕ เรือเอกไชยหลาวทอง เอกไชยคู่ชัก พันดำ ยาว ๑๔ วาศอก ๕ นิ้ว กำลัง ๕ ศอก ๔ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ท้องฉิก ๑ ศอก ๒ นิ้ว

๓๖ เรือครุฑเหิรระเห็จ พันดำ ยาว ๑๓ วาศอกคืบ กำลัง ๕ ศอกคืบ ๑๑ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ท้องฉิก ๑ ศอก ๑๐ นิ้ว

๓๗ เรือครุฑเตร็จไตรจักร พันดำ ยาว ๑๓ วาศอกคืบ กำลัง ๕ ศอกคืบ ๗ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องฉิก ๑ ศอก ๙ นิ้ว

๓๘ เรือพาลรังทวีป พันดำ ยาว ๑๓ วา ๓ ศอก กำลัง ๕ ศอก ๕ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ท้องฉิก ๑ ศอก ๒ นิ้ว

๓๙ เรือสุครีพครองเมือง พันดำ ยาว ๑๔ วา กำลัง ๕ ศอก ๔ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๑๐ นิ้ว ท้องฉิก ๑ ศอก ๓ นิ้ว

๔๐ เรือกระบี่ปราบเมืองมาร พันดำ ยาว ๑๓ วา

๒ ศอกคืบ กำลัง ๕ ศอก ๔ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ท้องลึก ๑ ศอก

๔๑ เรือกระบี่ราญรอนราพณ์ พันดำ ยาว ๓๓ วา ๒ ศอกคืบ กำลัง ๕ ศอก กว้าง ๔ ศอก ท้องลึก ๑ ศอก

๔๒ เรืออสุรวายุภักษ์ พันดำ ยาว ๑๔ วา ๒ ศอก กำลัง ๕ ศอก ๓ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ๒ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๒ นิ้ว

๔๓ เรืออสรปักษ์ พันดำ ยาว ๑๔ วา ๒ ศอก กำลัง ๕ ศอก ๓ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ๓ นิ้ว ท้องลึก ๔ ศอก ๓ นิ้ว

เรือพิฆาฏ

๔๔ เรือมังกรจำแลง พันชาด ยาว ๑๔ วา ๘ นิ้ว กำลัง ๕ ศอกคืบ

๔๕ เรือมังกรแผลงฤทธิ์ พันชาด ยาว ๑๓ วา ๕ นิ้ว กำลัง ๕ ศอก ๖ นิ้ว

๔๖ เรือเหราล่องลอยสินธุ์ พันหงส์ดิน ยาว ๑๒ วา ๒ ศอกคืบ กำลัง ๔ ศอก ๕ นิ้ว

๔๗ เรือเหราคิลลาสมุทร์ พันหงส์ดิน ยาว ๑๒ วา ๒ ศอก ๙ นิ้ว กำลัง ๔ ศอก ๒ นิ้ว

๔๘ เรือสางกำแหงหาญ พันเหลือง ยาว ๑๐ วา ๓ ศอก กำลัง ๔ ศอก ๒ นิ้ว

๔๙ เรือสางชาญชลสินธุ์ พันเหลือง ยาว ๑๑ วา ๑ ศอก ๙ นิ้ว กำลัง ๔ ศอกคืบ ๓ นิ้ว

๕๐ เรือโตขมังคลัน พันแดงเสน ยาว ๑๑ วา ๓ ศอก ๓ นิ้ว กำลัง ๕ ศอก ๕ นิ้ว

๕๑ เรือโตผีนสมุทร์ พันแดงเสน ยาว ๑๑ วา ๒ ศอก ๖ นิ้ว กำลัง ๕ ศอก

๕๒ เรือกิเลนประลองเชิง พันน้ำเงิน ยาว ๑๑ วา ๒ ศอก กำลัง ๔ ศอกคืบ ๗ นิ้ว

๕๓ เรือกิเลนละเลิงชล พันน้ำเงิน ยาว ๑๑ วา ๓ ศอก กำลัง ๔ ศอกคืบ ๑ นิ้ว

๕๔ เรือเสือทยานชล พันน้ำเงิน ยาว ๑๐ วา ๓ ศอกคืบ กำลัง ๔ ศอกคืบ ๖ นิ้ว

๕๕ เรือเสือคำรณสินธุ์ พันน้ำเงิน ยาว ๑๐ วา ๑ ศอก ๖ นิ้ว กำลัง ๔ ศอกคืบ

เรือแซ

๕๖ เรือวิภัชนชล พันดำ ยาว ๑๒ วา ๓ ศอก ๕ นิ้ว กำลัง ๔ วา ๙ นิ้ว

๕๗ เรืออนนตสมุทร์ พันดำ ยาว ๑๒ วา ๓ ศอก กำลัง ๔ วา

๕๘ เรือจรเข้คารามรอง พันดา ยาว ๑๑ วา กำลัง ๑ วา

๕๙ เรือจรเข้คนองน้ำ พันดำ ยาว ๑๑ วา กำลัง ๓ ศอกคืบ ๑๐ นิ้ว

๖๐ เรือวรวาร์ พันดำ ยาว ๑๑ วา ๓ ศอก ๓ นิ้ว กำลัง ๓ ศอกคืบ ๙ นิ้ว

๖๑ เรือศรีบัทมสมุทร์ พันดำ ยาว ๑๑ วา ๓ ศอก ๒ นิ้ว กำลัง ๓ ศอกคืบ

๖๒ เรือตลุมละเวง พันดำ ยาว ๑๑ วา ๓ ศอก ๒ นิ้ว กำลัง ๓ ศอกคืบ

๖๓ เรือตะเลงละวน พันดำ ยาว ๑๐ วา ๒ ศอกคืบ กำลัง ๓ ศอกคืบ ๒ นิ้ว

๖๔ เรือคชรำบาญ พันดำ ยาว ๙ วา ๓ ศอกคืบ กำลัง ๓ ศอก ๔ นิ้ว

๖๕ เรือสารสินธุ พันดำ ยาว ๑๐ วา ๓ ศอกคืบ ๔ นิ้ว

๖๖ เรือหมูชลจร พันดำ ยาว ๑๑ วา กำลัง ๓ ศอกคืบ ๖ นิ้ว

๖๗ เรือสุกรกำเลาะ พันดำ ยาว ๑๑ วา ๓ ศอกคืบ ๗ นิ้ว กำลัง ๓ ศอก ๓ นิ้ว

เรือกระบวรแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา
ชื่อเรือกราบท่านให้คล้องกัน

ศรีเมือง	ร, ๑	ช้านางนอน	ร, ๑
เพื่องฟ้า	ร, ๑	กรนางนาฎ	ร, ๑

ทิพากร	ร, ๑	ประพาสแสงจันทร์	ร, ๓
ชจรกรง	ร, ๓	ตวันส่องแสง	ร, ๓
รุ้งประสานสาย	ร, ๓	แท่งทองหล่อ	ร, ๓
ชายลมหวล	ร, ๓	ล่อใจชิ้น	ร, ๓
กระบวรนางรำ	ร, ๑	รื่นใจชม	ร, ๓
ประจำทวีป	ร, ๒	สมทรงสลวย	ร, ๓
กลีบสมุทร์	ร, ๓		
สุดสายตา	ร, ๓		

รัชกาลที่ ๒

๑ เรือเหราข้ามสมุทร์ พระที่นั่งศรี พน — ยาว — กำลัง — กว้าง ๔ ศอกคืบ ท้องลึก ๑ ศอก ๗ นิ้ว

๒ เรือประจำทวีป พระที่นั่งกราบ ยาว ๑๗ วา ๓ ศอกคืบ กำลัง ๕ ศอกคืบ ๘ นิ้ว กว้าง ๔ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๓ นิ้ว

---

๑ สงสัยว่ากรมพระราชวังบวร ฯ ร, ๓ ต่อเรือลำนี้

รัชกาลที่ ๓

เรือพระที่นั่งกิ่งแลเอกไชย

๑ เรือมงคลสุบรรณ พื้นแดง ยาว ๑๗ วา ๒ ศอก กำลัง ๖ ศอก ๖ นิ้ว กว้าง ๕ ศอก ๕ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๖ นิ้ว (ร, ๔ ทำรูปนารายณ์ยืนหลังครุฑ เปลี่ยนชื่อว่าเรือ นารายณ์ทรงสุบรรณ)

๒ เรือศรีสุนทรไชย พื้นแดง ยาว ๑๗ วา ๒ ศอก (๑๗ วา) กำลัง ๖ ศอก ๓ นิ้ว (๕ ศอกคืบ) กว้าง ๔ ศอกคืบ ๗ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๕ นิ้ว

๓ เรือ (ไม่มีนาม) พระที่นั่งเอกไชย พื้นแดง ยาว ๑๔ วา ๒ ศอก ๕ นิ้ว กำลัง ๒ ศอก ๕ นิ้ว

เรือพระที่นั่งศรี

๔ เรือสุวรรณเหรา พื้นน้ำเงิน ยาว ๑๕ วาศอก (๑๗ วา ๒ ศอก) กำลัง ๖ ศอก ๕ นิ้ว กว้าง ๔ ศอกคืบ ๔ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอกคืบ

---

๒ ต่อหน้าชื่อเรือ (๒) กลีบสมุทร์ สุดสายตา ร, ๓

๔ คู่กับเรือ (๒) ไกรสรจักร ร, ๑

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

๕ เรือรัตนดิลก พื้นแดง ยาว ๑๙ วา ๒ ศอก ๗ นิ้ว กำลัง ๖ ศอก ๖ นิ้ว (๖ ศอก) กว้าง ๕ ศอก ๔ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๓ นิ้ว

เรือพระที่นั่งกราบ

๖ เรือชจรกรุง ยาว ๑๔ วา ๒ ศอกคืบ ๕ นิ้ว กำลัง ๕ ศอก กว้าง ๓ ศอกคืบ ๑๐ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๑ นิ้ว

๗ เรือรุ้งประสานสาย ยาว ๑๖ วา ๔ นิ้ว กำลัง ๔ ศอกคืบ ๓ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๓ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก

๘ เรือชายลมหวล ยาว ๑๖ วา ๒ ศอก กำลัง ๔ ศอก ๓ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๕ นิ้ว ท้องลึก ๑ คืบ ๑๐ นิ้ว

---

๕ ชื่อต่อข้างหน้าเรือ (๒) บษบกพิศาล ร, ๑

๖ ชื่อต่อเรือ (๑) ทิพากร ร, ๑

๘ ชื่อหน้าเรือ (๒) กระบวรนางรำ ร, ๑

๙ เรือกลิบสมุทร์ ยาว ๑๖ วา ๒ ศอก กำลัง ๕ ศอก ๕ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ๓ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๑ นิ้ว

๑๐ เรือสุดสายตา ยาว ๑ เส้น ๓ วา กำลัง ๕ ศอกกับ ๕ นิ้ว กว้าง ๔ ศอกกับ ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก

๑๑ เรือประพาสแสงจันทร์ ยาว ๑๖ วาศอก (๑๕ วาศอก ๖ นิ้ว) กำลัง ๕ ศอกกับ ๒ นิ้ว (๕ ศอกกับ ๖ นิ้ว) กว้าง ๔ ศอก ๑๐ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๔ นิ้ว

๑๒ เรือตวันส่องแสง ยาว ๑๕ วาศอก ๖ นิ้ว กำลัง ๕ ศอกกับ ๔ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกกับ ๔ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๒ นิ้ว

๑๓ เรือแท่งทองหล่อ ยาว ๑๕ วา ๓ ศอกกับ ๑๐ นิ้ว กำลัง ๕ ศอก ๔ นิ้ว กว้าง ๔ ศอกกับ ท้องลึก ๑ ศอก

๑๔ เรือล่อใจชื่น ยาว ๑๔ วา ๒ ศอกกับ ๔ นิ้ว กำลัง ๔ ศอกกับ ๘ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกกับ ๘ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก

---

๘ ชื่อต่อเรือ (๒) ประจำทวีป ร, ๒

๑๕ เรือรั่นใจชม ยาว ๑๗ วา ๓ นิ้ว กำลัง ๔ ศอก ๑๐ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ คืบ ๗ นิ้ว

๑๖ เรือสมทรงสลวย ยาว ๑๕ วา ๓ ศอกคืบ ๔ นิ้ว กำลัง ๔ ศอกคืบ ๙ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๗ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๑ นิ้ว

๑๗ เรือเหลาใหม่ ยังไม่มีชื่อ ยาว ๑๕ วาศอกคืบ ๓ นิ้ว กำลัง ๔ ศอกคืบ ๕ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก

๑๘ เรือราใน ยาว ๑๒ วา ๒ ศอก กำลัง ๔ ศอกคืบ ๑๐ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๑๐ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก

๑๙ เรือสุทธาทิพย์ ยาว ๑๐ วาศอก ๖ นิ้ว กำลัง ๖ ศอกคืบ ๙ นิ้ว กว้าง ๕ ศอกคืบ ท้องลึก ๓ ศอก ๙ นิ้ว

๒๐ เรือบัลลังก์ทอง ยาว ๑๒ วาศอก กำลัง ๖ ศอกคืบ ๙ นิ้ว กว้าง ๕ ศอก ๓ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๙ นิ้ว

๒๑ เรือบัลลังก์แก้ว ยาว ๑๓ วาศอกคืบ ๖ นิ้ว กำลัง ๖ ศอก ๘ นิ้ว กว้าง ๕ ศอก ๓ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๗ นิ้ว

๒๒ เรือบัลลังก์เงิน ยาว ๑๑ วาศอกคืบ ๒ นิ้ว กำลัง ๖ ศอกคืบ กว้าง ....

๒๓ เรือบันทัดทอง ยาว ๑๔ วาศอกคืบ กำลัง ๔ ศอก ๗ นิ้ว กว้าง .....

๒๔ เรือกล้องสลัด ยาว ๑๔ วา กำลัง ๔ ศอก ๗ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๒ นิ้ว ท้องลึก ๑ คืบ ๘ นิ้ว

รัชกาลที่ ๔

เรือพระที่นั่งกิ่ง

๑ เรืออนันตนาคราช พระที่นั่งบัลลังก์นาค ๗ เศียร พื้นเขียว ยาว ๑ เส้น ๓ วา (๑ เส้น ๖ ศอก) กำลัง ๖ ศอก ๑ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ๒ นิ้ว

เรือพระที่นั่งศรีประกอบ

๒ เรือเทวาธิวัตถ์ ประกอบพื้นแดง ยาว ๑ เส้น

๓ เรือเสวยสวัสดิเกษมสข ประกอบ ยาว ๑ เส้น

๔ เรือเพชรรัตนดาราราย ประกอบพันน้ำเงิน ยาว ๑ เส้น ๒ วา กำลัง ๖ ศอก

๕ เรือทวยเทพถวายกร ประกอบพันสี่แสด ยาว ๑๘ วา กำลัง ๖ ศอก

เรือพระที่นั่งกราบ

๖ เรือยอดไตรจักร ยาว ๑ เส้น ๖ ศอก

๗ เรือหลังไตรโลก ยาว.....

รัชกาลที่ ๕

เรือพระที่นั่งศรี

๑ เรืออเนกชาติภุชงค์

มีเรือรบสำหรับใช้ทางแม่น้ำเปนแบบใหม่ ซึ่งคิดขึ้นในกรุงรัตนโกสินทร ๒ อย่าง อย่าง ๑ เกิดขึ้นเมื่อ

---

๑ ชื่อต่อเรือ (๑) อนันตนาคราช ร, ๔

ในรัชกาลที่ ๒ ความปรากฏในพงศาวดารว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๕ เขมรกับญวนจะเข้ากันมาตีเมืองพระตะบอง พระบาทสมเด็จ ฯ พระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรด ฯ ให้พระสัมพันธวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศรานุรักษ์ เสด็จคุมกองทัพลงไปตั้งรักษาเมืองพระตะบอง เจ้าฟ้ากรมขุนอิศรานุรักษ์เสด็จไปคราวนั้นได้แบบอย่างเรือรบญวนเข้ามาต่อขึ้นในกรุงเทพ ฯ เป็นเรือแจวลำละ ๒๔ แจว ๒๕ แจว มีเก๋งพังสำหรับนายทัพตั้งอยู่ข้างตอนท้ายเรือ เรือรบญวนชนิดนี้ได้ใช้เป็นแบบอย่างต่อขึ้นในกรุงเทพ ฯ หลายลำ ดูเหมือนจะใช้เป็นพาหนะของกองทัพที่ยกไปทางลำแม่น้ำเมื่อในรัชกาลที่ ๓ แลที่ ๔ มีเหลือมาจนถึงรัชกาลที่ ๕ ข้าพเจ้าผู้แต่งหนังสือนี้ได้ทันเห็นสักสามสี่ลำ ยังใช้เป็นเรือเครื่องในคราวเมื่อพระบาทสมเด็จ ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จแม่น้ำน้อย เมืองกาญจนบุรีครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๖ อีกอย่าง ๑ นั้น สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ได้แบบฝรั่งมาต่อขึ้นเมื่อ

ในรัชกาลที่ ๔ เรียกว่ากันโบต เปนเรือบตขนาดใหญ่ต่
กัญเชียงราว ๒๐ เล่ม ตั้งปืนใหญ่ข้างหัวเรือบอกหนึ่ง
เรือแบบนี้จะต่อเพิ่มเติมขึ้นในรัชกาลที่ ๕ อีกสักกี่ลำหา
ทราบไม่ รวมทั้งหมดเห็นจะมีไม่เกิน ๖ ลำ เรื่อง
ตำนานเรือรบโบราณสำหรับใช้ทางแม่น้ำมีมาดังนี้.

เรือรบยนต์สำหรับใช้ทางแม่น้ำ

เรือรบสำหรับใช้ทางแม่น้ำมามีแก้ไขให้เปนเรือรบ
ตามสมัยในบัจจุบัน เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ในรัชกาลบัจจุบันนี้ ทรงตั้งกรมราชนาวีเสือป่า โปรด
เกล้า ฯ ให้แต่งเรือยนต์ขนาดใหญ่ ตั้งปืนเรือรบสำหรับ
ใช้ในลำแม่น้ำได้มี ๔ ลำ คือ

๑ เรือพระที่นั่งประจำทวีป ขนาดยาว ๗๕ ฟุต
กว้าง ๑๔ ฟุต เครื่องยนต์ ๙๖ แรงม้า มีปืนหน้าเรือ
กระบอก ๑ ท้ายเรือกระบอก ๑

๒ เรือนรสิงห์ ขนาดกว้าง ๑๑ ฟุต ๖ นิ้ว ยาว

๕๕ ฟุต เครื่องยนต์ ๘๐ แรงม้า มีบนหัวเรือกระบอก ๑
ท้ายเรือกระบอก ๑

๓ เรือบำรุงสาสนา ขนาดยาว ๔๐ ฟุต กว้าง ๙ ฟุต
๒ นิ้ว เครื่องยนต์ ๔๕ แรงม้า มีบนหน้าเรือกระบอก ๑

๔ เรืออาสาสู้สมร (ลำนี้เปนเรือกลไฟ) ขนาด
ยาว ๙๙ ฟุต กว้าง ๑๕ ฟุต มีบนท้ายเรือกระบอก ๑

เรือยนต์เหล่าที่กล่าวมานี้ ยังอยู่ในฐานกำลังทดลอง
ไม่ลงแบบแผนแน่นอนทีเดียว

ว่าด้วยเรือรบสำหรับใช้ทางทเล

ในเรื่องพงศาวดารครั้งกรุงศรีอยุธยาเปนราชธานี ปรากฏว่ากองทัพไทยได้เคยยกไปรบพุ่งทางทเลแต่ในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กล่าวไว้ในหนังสือพระราชพงศาวดาร (๑) ว่า “จุลศักราช ๘๑๗ ปีกุญ (พ.ศ. ๑๙๙๘) แต่งทัพให้ไปเอาเมืองมะกา” เพียง

---

(๑) ฉบับหลวงประเสริฐ ในประชุมพงศาวดารภาค ๑ หน้า ๑๑๙

เท่านั้น แต่ควรสันนิษฐานได้ว่ากองทัพที่ยกไปนั้น คงมี
ทั้งกองทัพบกและกองทัพเรือยกลงไปทางทเล เพราะ
เมืองมะกาอยู่ริมทเลชายแหลมลายูข้างด้านตวันตก ต่อ
มาปรากฏว่าใช้เรือรบทางทเลในการศึกอีกครั้งหนึ่ง ใน
รัชกาลพระเจ้าทรงธรรม ยกทั้งกองทัพบกทัพเรือลงไป
ตีกรุงกัมพูชา เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๑๕๖ เรื่องนี้ปรากฏแต่ใน
จดหมายเหตุของชาวต่างประเทศ กล่าวว่ากองทัพเรือ
ที่ยกลงไปหาได้รบไม่ ต่อมาอีกครั้งหนึ่ง ในรัชกาล
สมเด็จพระเพทราชา เมื่อปีชาล พ.ศ. ๒๒๒๙ พระยานคร
ศรีธรรมราชเปนขบถ โปรดฯ ให้พระยาสุรสงคราม
เปนแม่ทัพบกคุมพลหมื่นหนึ่ง พระยาราชวังสรรค์เปน
แม่ทัพเรือคุม “เรือรบ ๑๐๐ ลำ เรือชเล ๑๐๐ ลำ พลรบ
พลแจว ๕๐๐๐ ยกไปทางทเลทัพหนึ่ง ยกไประดมตีเอา
เมืองนครศรีธรรมราช” ได้ดังประสงค์

ต่อมาปรากฏเรื่องยกกองทัพเรือรบทางทเลอีกครั้ง
หนึ่ง ในรัชกาลพระเจ้าท้ายสระ เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๒๕๔

เหตุด้วยเจ้าเขมรชิงราชสมบัติกันในกรุงกัมพูชา ฝ่ายหนึ่งชื่อนักแก้วฟ้าไปอ่อนน้อมต่อญวนขอกองทัพมาช่วยชิงเอากรุงกัมพูชาได้ อีกฝ่ายหนึ่งชื่อนักเด็ดจหนีเข้ามากรุงศรีอยุธยา ทูลขอกองทัพไปช่วยตีเอากรุงกัมพูชาคืนมาขึ้นไทยดังแต่ก่อน พระเจ้าท้ายสระจึงโปรดฯ ให้เกณฑ์กองทัพบกทัพเรือ กองทัพบกมีจำนวนพล ๒๐,๐๐๐ ให้นักเด็ดจเปนแม่ทัพ (๑) ให้พระยาโกษาธิบดีจีน (๒) เปนแม่ทัพเรือ จำนวนพล ๑๐,๐๐๐ มี “เรือรบ ๑๐๐ เศษ พร้อมด้วยพลแจวแลเครื่องสรรพาวุธต่างๆ (๓)” กองทัพเรือไทยยกไปครั้งนี้ได้รบกับกองทัพเรือญวนที่ปากน้ำเมืองผไทมาศ (เรียกกันเปนสามัญเดียวนี้ว่า เมืองฮาเตียน) แต่กองทัพไทยแพ้กลับมา เพราะพระยาโกษา

---

(๑) เห็นว่าจะมีข้าราชการไทยเปนแม่ทัพ แต่ไม่ปรากฏชื่อในหนังสือพระราชพงศาวดาร

(๒) ที่เรียกว่าพระยาโกษาธิบดีจีน จะหมายความว่าชื่อจีนหรือว่าเปนเชื้อจีนก็อาจจะเปนได้ทั้ง ๒ อย่าง

(๓) พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัดถเลขาเล่ม ๒ หน้า ๒๐๐

ธิบดีจนชลาด ต้องถูกปรับให้ใช้เรือแลเครื่องอาวุธ
ยุทธภัณฑ์ของหลวงซึ่งเสียไปในครั้งนั้น การสงคราม
ซึ่งไทยใช้เรือรบทางทเลในสมัยเมื่อกรุงศรีอยุธยาเปน
ราชธานี มีปรากฏในหนังสือพระราชพงศาวดาร ๓ ครั้ง
ดังแสดงมา

ถึงสมัยเมื่อกรุงธนบุรีเปนราชธานี ในเรื่อง
พงศาวดารก็ปรากฏว่าทำสงครามด้วยใช้เรือรบทเลหลาย
ครั้ง เริ่มต้นแต่พระยาตาก (สิน) ลงไปตั้งตัวเปนใหญ่
อยู่ณเมืองจันทบุรี เมื่อรวบรวมกำลังได้มากแล้ว ต่อ
เรือรบขึ้น ๑๐๐ ลำเศษ ยกกองทัพเรือนั้นเข้ามาเมื่อ
เดือน ๑๑ ปีกุญ พ.ศ. ๒๓๑๐ มาตีได้เมืองธนบุรี แลพระ
นครศรีอยุธยาคืนจากพม่า แล้วลงมาตั้งกรุงธนเปน
ราชธานี พยายามรวบรวมราชอาณาเขตสยามประเทศ
ให้คืนคงดังแต่ก่อน ในการที่พระเจ้ากรุงธนบุรีทำ
สงครามรวบรวมราชอาณาเขตในสมัยนั้น ปรากฏ
ว่าเสด็จโดยกระบวรทัพเรือรบทางทเลตามกองทัพบกลง

ไปตีเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อเดือน ๙ ปีฉลู พ.ศ. ๒๓๑๒ ครั้งหนึ่ง ได้เมืองนครศรีธรรมราชตามพระราชประสงค์ ต่อมาถึงปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๑๕ เสด็จโดยกระบวรทัพเรือทางทเลตามทัพบกลงไปตีได้กรุงกัมพูชาอีกครั้งหนึ่ง.

ถึงสมัยเมื่อกรุงรัตนโกสินทรเปนราชธานีในรัชกาลที่ ๑ เมื่อปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๒๘ คราวศึกพม่ายกทัพใหญ่มาตีเมืองไทยทุกทางนั้น ปรากฏว่าพระบาทสมเด็จ ฯ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรด ฯ ให้กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จโดยกองทัพเรือตามกองทัพบกลงไปตีเมืองนครศรีธรรมราชได้คืนจากพม่า แล้วเลยลงไปตีได้เมืองปัตตานีด้วย ต่อมาเมื่อปีมะแม พ.ศ. ๒๓๓๐ พระบาทสมเด็จ ฯ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระราชดำริห์จะตีเมืองพม่าตอบแทนบ้าง โปรด ฯ ให้กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จลงไปตั้งต่อเรือรบที่เมืองกระบุรี แล้วส่วนพระองค์เสด็จยกกองทัพบกให้กรมพระราชวังบวร ฯ ยกกองทัพเรือขึ้นไปยังเมือง

ทวาย ซึ่งเอาเปนที่มั่นในครั้งนั้น กองทัพเรือไทยได้รบกับกองทัพเรือพม่าหลายครั้ง.

ในรัชกาลที่ ๒ เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๖๒ ได้ข่าวว่าพม่าจะยกกองทัพมาตีเมืองไทยอีก พระบาทสมเด็จ ฯ พระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรด ฯ ให้เตรียมการที่จะต่อสู้พม่า ให้พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ (คือพระบาทสมเด็จ ฯ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว) เสด็จยกกองทัพบกไปตั้งรักษาเมืองกาญจนบุรี ขัดตาทัพพม่าที่จะยกมาทางด่านพระเจดีย์สามองค์ทางหนึ่ง โปรด ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศักดิพลเสพย์ คุมกองทัพบกไปตั้งที่เมืองเพชรบุรี ขัดตาทัพพม่าที่จะยกมาทางด่านสิงขรทัพ ๑ ให้พระยากลาโหมราชเสนา คุมกองทัพลงไปรักษาเมืองถลางทัพ ๑ แลครั้งนั้นระแวงว่าเจ้าพระยาไทร (ปะแงรัน) จะเอาใจออกหากไปเข้ากับพม่า แลจะเปนขบถขึ้นในเวลาเมื่อพม่ายกกองทัพมา จึงโปรด ฯ ให้เจ้าพระยานคร ฯ (น้อย) เตรียมกองทัพบกไว้ที่

เมืองนคร ฯ อีกทัพ ๑ แลให้ตั้งกองต่อเรือรบที่เมืองสตูล เปนกองทัพเรือของเมืองนครศรีธรรมราชอีกทัพ ๑ ครั้นศึกพม่าเลิกไปไม่ยกมา พวกกรมการเมืองไทรพ้องกล่าวโทษเจ้าพระยาไทร ว่าเอาใจไปเผื่อแผ่แก่พม่าจริง จึงโปรด ฯ ให้เจ้าพระยานคร ฯ ยกกองทัพบกทัพเรือลงไปตีได้เมืองไทรบุรี ตั้งไทยเปนเจ้าเมืองปกครองแต่นั้นมา การศึกคราวนี้นับว่าได้ใช้เรือรบทางทเลอีกคราว ๑

ถึงรัชกาลที่ ๓ เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๗๔ พวกแขกเมืองไทรเปนขบถขึ้น แขกเมืองปัตตานีก็พลอยเปนขบถขึ้นด้วย โปรด ฯ ให้กองทัพกรุงเทพ ฯ เปนกองทัพน้อย ๆ ยกลงไป ๔ กอง ช่วยเจ้าพระยานคร ฯ แล พระยาสงขลาปราบปรามแขกมลายู แต่จะยกไปเปนทัพบกหรือทัพเรือหาปรากฏไม่ ปรากฏแต่ว่าไปทำการไม่สำเร็จ ถึงปีมะโรง พ.ศ. ๒๓๗๕ พระบาทสมเด็จ ฯ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรด ฯ ให้เจ้าพระยาพระคลัง ที่สมุหพระกลาโหม (คือสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหา

ประยุรวงศ) เปนแม่ทัพใหญ่ ยกกองทัพเรือลงไป
บัญชาการ แต่เมื่อลงไปถึงนั้นเจ้าพระยานคร ฯ ปราบ
ปรามขบถทางเมืองไทรบุรีราบคาบแล้ว ได้ใช้เรือรบ
แต่ในการปราบปรามพวกขบถที่เมืองบัตตานี

ต่อมาถึงปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๗๖ ไทยเกิดรบชนกับ
ญวน พระบาทสมเด็จฯ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ
ให้เจ้าพระยาบดินทรเดชาเปนแม่ทัพบก ให้เจ้าพระยา
พระคลัง ที่สมุหพระกลาโหมเปนแม่ทัพเรือ ยกลงไปตี
เมืองไซ่ง่อน กองทัพเรือที่ยกลงไปครั้งนั้น ตีได้เมือง
โจดก แต่ทำการต่อไปหาสำเร็จไม่ ขัดสเบียงอาหาร
ต้องถอยกลับมา

ครั้งนั้นญวนกับไทยเปนข้าศึกกันต่อมาอีกหลายปี แต่
รบกันในแดนเขมรเปนพื้น ถึงปีฉลู พ.ศ. ๒๓๘๕ พระ
บาทสมเด็จฯ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริห์
จะกันเมืองเขมรให้ขาดจากอำนาจญวน โปรดฯ ให้จัด
กองทัพเรือ ให้จมื่นไวยวรนาถ ช่วง (คือสมเด็จเจ้า

พระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ) คุมกองหน้า ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ (คือพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) คุมกองหลวงยกลงไปหมายจะทำลายคลองขุดทางเดิรเรือของญวนในระหว่างทเลใหญ่กับทเลสาบ ตัดทางคมนาคมของข้าศึกเสีย แต่กองทัพเรือที่ยกลงไปครั้งนั้นทำการหาสำเร็จไม่ เรื่องการใช้เรือรบไทยสำหรับทางทเลทำสงครามมีปรากฏในพงศาวดารรัชกาลที่ ๓ ดังพรรณามา

รูปร่างเรือรบไทยแต่โบราณ ส่วนเรือรบซึ่งสำหรับใช้ทางแม่น้ำ ยังมีเรือแซ เรือเอกไชย เรือศรีษะสัตว์ แลเรือกราบ ซึ่งสำหรับแห่กระบวรเสด็จกฐินปรากฏเปนตัวอย่างอยู่ แต่ส่วนเรือรบซึ่งสำหรับใช้ทางทเลนั้นสูญเสียหมดแล้วหามีตัวอย่างเหลืออยู่ไม่ มีแต่คำพรรณาบอกลักษณไว้ ในหนังสือพระราชพงศาวดาร[๑] ตอนพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จลงไปตีเมืองนครศรีธรรมราช พรรณา

---

๑ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๓ หน้า ๓๘

ว่าด้วยเรือพระที่นั่ง ว่า "จึงเสด็จทรงเรือพระที่นั่ง สุวรรณพิไชยนาวาท้ายรถ ยาว ๑๑ วา ปากกว้าง ๓ วา เศษ พลกัญเชียง ๒๙ คน" ดังนี้แห่งหนึ่ง ที่พรรณาชัดเจนกว่านั้นมีในกลอนนิราสพระราชนิพนธ์กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ว่าด้วยเรือพระที่นั่งครุฑซึ่งพระบาทสมเด็จฯ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดฯ ให้ต่อใหม่ยังมิทันได้ทรงเอง พระราชทานให้พระองค์ทรงเป็นเรือพระที่นั่งไปในคราวเมื่อจะไปตีเมืองพม่า มีอยู่อีกแห่งหนึ่งว่า

◎ ที่นั่งครุฑทอดท่าเตรียมเสด็จ
ดังจะเห็จนภมาศดูอาจอัด
จับพระยานาคินทร์บินรวบรัด
สองหัตถ์ถือธงพิไชยยุทธ
ลงยันต์ลายทองตำหรับหลวง
เด่นดวงเป็นรูปวายุบุตร

จารงค์คร่ำใส่ช่องสองข้างครุฑ
ฝรั่งคอยเตรียมชุดจะจุดปืน
นายสมอเตรียมสมอประจำกว้าน
พนักงารคล่องแคล่วไม่ขัดขืน
สรั่งเตรียมคลี่ใบขยับยืน
พลแจวเร่งรีนประจำแจว
ใส่เสื้อบัสตแขนสั้น
โหมดคั่นขลิบคู่เปนสองแถว
หมวกปีกยอดบ่กภู่ดวับแวว
กางเกงแล้วด้วยแพรส่วยทอ
ยอดเสารายธงริ้วปลิวสบัด
พระพายพัดแลละลิ่วเปนทิวหนอ
จำรัสแสงแดงล้วนน่าพิงพอ
ธงรบบ่กห่างสมอเปนคู่กัน
ที่นั่งท้ายรวบรูดวิสูตรโถง
เปนจรรโลงแผ้วโศกให้เสื่อมกระสัน

สองข้างท้ายลายเคลือเจือสุวรรณ

วายุผันระยับภุชรายฺ
พระแสงยืนล้วนถุงหักทองชวาง
มีหลายอย่างขุดคร่ำต้นเหลี่ยมหลาย
แฝดสองรางส้นคอลาย
ทองปรายปลายหอกรายเรียง
ช่องแกลห้องท้ายบานบิด
เปนรูปวิจิตรเยี่ยมพักตรแทบทักเถียง
ยืมลม้ายคล้ายสตรีเปนที่เมียง
ถวิลเวียงหรือมาเมินให้เร่งตรอง
จึงเสเบือนพิศกราบสอาดเรียบ
ดูระเบียบช่องบินเปนแถวถ่อง
รายแคมสองข้างลำประจำซอง
กระสุนสองนิ่วกึ่งชาติปากพระ
ระวังหน้าคอยรักษาถ่อถ่อจ้อง
นายท้ายเตือนร้องอยู่เอะอะ

เห็นเรือมากกลัวสมอจะเกาะพะ
คอยทอดปะทะท่าฤกษ์อยู่เปนทิว
ทั้งท้ายหน้าใส่สีแดงแซมเขียว
ดูแรงเรียวสวมหมวกเกาจิว
กางเกงยกทอไหมเปนลายริ้ว
ดังจะลิ่วเย้ายวลให้ชวนทรง
ที่นั่งกราบส่งเสด็จขึ้นเรือใหญ่
สถิตในบัลลังก์ท้ายสูงระหง
ชาวมหาดชิงตามเสด็จลง
ก็แต่งกายประจงประกวดกัน
ล้วนแต่ใส่สีเสื้อเข้มชาบแดง
เปนริ้วแย่งชิบครุยดูคมสัน
เชิญเครื่องตามตาแหน่งที่แบ่งบัน
ข้างในกลั้นล้วนสุนงค์ที่ทรงลักษณ์
ทั้งโอรสบุตรีที่ปรมโปรด
ปราโมทย์ที่ได้ โดยบันเทิงนัก

623.42100a593 104
ด 49ก ตป น.32ป.9343

จำเนียรองค์งามทรงจำนงพักตร์
สมศักดิ์สมศรีนวลวร
ทางทอดทัศนาเรือข้าบาท
แต่ละลำดูอาจชาญสมร
พร้อมเสร็จที่จะข้ามชโลธร
พลากรสวมเสื้อใส่หมวกแดง
ลมลงธงปลิวสี่สลับ
เหลืองเขียวแดงจับรวิแสง
แสดชาวประจำลำมิให้แคลง
จัดแจงเปนระเบียบตำแหน่งกอง.

พิเคราะห์ตามลักษณเรือพระที่นั่ง แลตามความที่กล่าวถึงเรือรบซึ่งได้แสดงมาข้างต้นตอนนี้ สันนิษฐานว่าเรือรบไทยซึ่งสำหรับใช้ทางทเลแต่โบราณ คงเปนเรือขนาดยาวราว ๑๐ วา ปากกว้าง ๓ วา มีทั้งเสาใบแล

กัญเชียงหรือแจวด้วย ปืนใหญ่เห็นจะวางรายแคมแต่
หัวเรือ ข้างท้ายเรือเปนเก๋งที่อยู่ของนายเรือ

เรือรบครั้งกรุงศรีอยุธยาถูกพม่าเผาเสียเมื่อครั้งเสีย
กรุง ฯ ดังกล่าวมาแล้ว มาถึงครั้งกรุงธนบุรี แล
กรุงรัตนโกสินทรต้องต่อใหม่ เรือที่ต่อในชั้นที่กล่าวนี้
น่าจะต่อแต่พอใช้ได้ ไม่เปนของมั่นคงถาวร เพราะ
ฉนั้นจึงปรากฏในจดหมายเหตุว่า เมื่อเกิดรบชนกับญวน
ในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จ ฯ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
โปรด ฯ ให้เจ้าพระยานคร ฯ (น้อย) คิดแบบอย่าง
เรือรบชั้นใหม่ เจ้าพระยานคร ฯ คิดต่อเปนเรือกำปั่น
แปลงขนาดยาว ๑๑ วา กว้าง ๙ ศอกคืบ หัวเปนเรือ
ปากปลา ท้ายเปนกำปั่น มีหลักแจวรายตลอดลำทั้งสอง
แคม สำหรับแจวในแม่น้ำลำคลอง แลมีเสาใบ
สำหรับแล่นใบในทเลด้วย เมื่อคิดแบบอย่างตกลงแล้ว
โปรด ฯ ให้เจ้าพระยานคร ฯ ต่อเรือกำปั่นแปลงลำแรก
ที่บ้านหน้าวัดมหาธาตุ ต่อสำเร็จแล้วถวายทอดพระเนตร

ก็โปรด พระราชทานชื่อว่า เรือมหาพิไชยฤกษ์ เอา
เปนตัวอย่าง เกณฑ์ขอแรงข้าราชการผู้ใหญ่ แลเจ้า
ภาษีนายอากรให้ช่วยต่อขึ้นอีก ๓๐ ลำ พระราชทานเงิน
ช่วยลำละ ๒,๔๐๐ บาท ครั้นต่อเสร็จแล้วพระราชทาน
ชื่อเรือ ดังนี้

เรือมหาพิไชยฤกษ์ (เรือตัวอย่าง)

๑ เรือไชยเฉลิมกรุง

๒ เรือบำรุงสาสนา

๓ เรืออาสาสู้สมร

๔ เรือชจรจบแดน

๕ เรือแล่นเลยลม

๖ เรืออุดมเดชะ

๗ เรือชนะชิงไชย

๘ เรือประไลยข้าศึก

๙ เรือพิลึกเลอสรวง

๑๐ เรือทลวงกลางรณ

๑๑ เรือประจญโจมทัพ

๑๒ เรือจับโจรทมิฬ

๑๓ เรือบินอรณพ

๑๔ เรือตลบล่องคลื่น

๑๕ เรือผีนชลเชี่ยว

๑๖ เรือเทียวอุทก

๑๗ เรือกระหนกจาม

๑๘ เรือทรามคนอง

๑๙ เรือผยองสมุทร์

๒๐ เรือประทุษฐ์เมืองพาล

๒๑ เรือรำบาญปรปักษ์

๒๒ เรือจักรอมเรนทร์

๒๓ เรือตระเวนวาร์

๒๔ เรือตรีเพชฌฆาฏ

๒๕ เรือพรหมาสตร์นารายณ์

๒๖ เรือลอยชายเข้าเมือง

๒๗ เรือกระเดื่องบุญฤทธิ์

๒๘ เรือพาณิชภิเษก

๒๙ เรือเฉกเทพดาสรรค์

๓๐ เรือมหันตมงคล

เรือกำปั่นแปลงเหล่านี้ โปรดฯ ให้ปลูกโรงเก็บรักษาไว้ที่คลองบางกอกใหญ่ การต่อเรือรบสำหรับใช้ทางทเลอย่างเก่า สันเรองเพียงต่อเรือกำปั่นแปลงที่กล่าวมาแต่ต่อนี้ไปก็แปลงเปนเรือกำปั่นอย่างฝรั่ง.

เรื่องต่อเรือกำปั่นอย่างฝรั่งในกรุงรัตนโกสินทรนี้ปรากฏว่าชั้นเดิมมีพวกฝรั่งต่างประเทศ (ดูเหมือนจะเปนโปรตุเกศ) เข้ามาขออนุญาตต่อเรือกำปั่นใบสำหรับการค้าขายที่ในกรุงเทพฯ นี้ มีสักคราวหนึ่งหรือสองคราว เพราะเห็นว่ามีไม้ดีบริบูรณ์ ซื้อได้ราคาถูก แต่เรือค้าขายของไทยยังใช้เรือสำเภาจีน มีแต่เรือกำปั่นของหลวงในรัชกาลที่ ๒ สำหรับไปค้าขายทางเมืองสิงคโปร์แลเมืองหมาเก๊า ๒ ลำ ชื่อว่า เรือมาลาพระ

นคร ลำหนึ่ง เรือเหราข้ามสมุทร์ ลำหนึ่ง จะเปนเรือต่อในเมืองนี้ หรือซื้อมาแต่ต่างประเทศหาปรากฏไม่ เริ่มที่ไทยจะใช้เรือกำปั่นอย่างฝรั่ง แทนเรือรบทางทเลอย่างโบราณ แลแทนเรือสำเภาจีนที่ค้าขาย เกิดขึ้นด้วยความคิดแลความพยายามของสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ แต่เมื่อยังเปนที่หลวงนายสิทธิอยู่ในรัชกาลที่ ๓ มีคำเล่ากันมาว่า แรกเมื่อมีพวกมิชชันนารีอเมริกันเข้ามาตั้งสั่งสอนสาสนา แลสอนวิชาการแก่ชาวประเทศนี้ในรัชกาลที่ ๓ นั้น มีผู้เห็นประโยชน์แลได้พยายามเรียนความรู้ต่าง ๆ จากพวกมิชชันนารีอเมริกัน คือพระบาทสมเด็จ ฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังทรงผนวชอยู่ ทรงศึกษาในทางภาษาฝรั่งพระองค์ ๑ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังเปนสมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ทรงศึกษาวิชาทหารอย่างฝรั่งพระองค์ ๑ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท เมื่อยังเปนกรมหมื่นวงศาสนิท ทรงศึกษาวิชาแพทย์อย่างฝรั่งพระองค์ ๑

สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ศึกษาวิชาต่อเรือกำปั่นองค์ ๑ นายโหมด อมาตยกุล ศึกษาวิชาแยกธาตุแลวิชาเครื่องจักรคน ๑

ในสมัยเมื่อไทยเกิดเปนข้าศึกกับญวนเมื่อรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จ ฯ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเกรงว่าญวนจะยกกองทัพเรือขึ้นมาบุกรุกพระราชอาณาเขตบ้าง จึงโปรด ฯ ให้สร้างป้อมปราการตามหัวเมืองชายทเลแลให้ต่อเรือรบกำปั่นแปลงขึ้นดังกล่าวมาแล้ว สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ เมื่อยังเปนที่เจ้าพระยาพระคลังได้ว่าทั้งกระลาโหมแลกรมท่า ต้องเปนเจ้าหน้าที่ลงไปสร้างป้อมปราการที่เมืองจันทบุรี ครั้งนั้นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เมื่อยังเปนที่หลวงนายสิทธิ์ ลงไปช่วยราชการบิดาที่เมืองจันทบุรี ได้ไปตั้งโรงต่อเรือกำปั่นใบตามแบบฝรั่งขึ้น ๒ ลำ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ส่งเข้ามาถวาย พระบาทสมเด็จ ฯ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทอดพระเนตรก็โปรด ฯ พระ

ราชทานชื่อว่าเรือเทพโกสินทรลำ ๑ เรือระบิลบัวแก้ว ลำ ๑ แล้วมีรับสั่งให้ต่อเพิ่มเติมขึ้นอีก ๑๐ ลำ พระราชทานชื่อดังนี้

๑ เรือแกล้วกลางสมุทร์
๒ เรือพุทธอำนาจ
๓ เรือราชฤทธิ์
๔ เรือวิทยาคม
๕ เรืออดมเดช
๖ เรือเวทชะงัด
๗ เรือวัฒนานาม
๘ เรือสยามภาพ
๙ เรือจบสมุทร์
๑๐ เรือสัตสาคร

เรือกำปั่นใบซึ่งต่อในคราวนี้ ได้ใช้เปนเรือรบในคราวเมื่อโปรด ฯ ให้พระบาทสมเด็จพระนั่นเกล้าเจ้า

อยู่หัว กับสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เมื่อเป็นที่จมื่นไวยวรนาถยกลงไปตีเมืองญวน.

ถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จ ฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรด ฯ ให้สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เมื่อเลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ เป็นแม่กองต่อเรือกำปั่นหลวงต่อมาจนตลอดรัชกาล ได้ต่อเรือรบกำปั่นใบอย่างเช่นต่อเมื่อรัชกาลที่ ๓ ขึ้นอีก ๔ ลำ คือ

๑ เรือจรจับโจร

๒ เรือโผนเผ่นทเล

(ชื่อเรือ ๒ ลำนี้พระราชทานชื่อต่อเรือจบสมุทร์ สุดสาคร ซึ่งต่อเมื่อในรัชกาลที่ ๓)

๓ เรือศรีรัตนโกสินทร (ต่อแทนเรือเทพโกสินทร รัชกาลที่ ๓ ซึ่งผุชำรุด)

๔ เรือราชรงสฤษดิ์ (ต่อแทนเรือราชฤทธิ รัชกาลที่ ๓ ซึ่งผุชำรุด)

สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์คิดต่อเรือปืน

ชั้นใหม่อย่างหนึ่ง ๔ ลำ เรียกว่า "กันโบต" ตามแบบฝรั่ง (เข้าใจว่าเป็นรูปเรือบตขนาดใหญ่ติกัญเชียง) วางบีนใหญ่ที่หัวเรือลำละกระบอก ซึ่งอยู่มาจนรัชกาลที่ ๕ พระราชทานชื่อดังนี้

๑ เรือปราบหมู่ปรปักษ์

๒ เรือหาญหักศัตรู

๓ เรือต่อสู้ไพรีรณ

๔ เรือประจญบั่นทอน

เรือรบที่ต่อเป็นเรือใบในรัชกาลที่ ๔ หมดเพียงนี้ ต่อนี้ไปเริ่มทำเป็นเรือกลไฟ

เรื่องต่อเรือกลไฟในประเทศนี้ มีปรากฏในจดหมายเหตุของพวกมิชชันนารีอเมริกัน กล่าวว่าพระบาทสมเด็จพระบรมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ได้หมอจันดเลเป็นผู้ช่วย ทรงพยายามทำหม้อแลเครื่องจักรต่อเรือกลไฟขึ้นได้ลำ ๑ เมื่อรัชกาลที่ ๓ แต่ว่าเป็นเรือเล่น

พอแล่นได้ จะใช้การหาได้ไม่ ถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาท
สมเด็จฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้สมเด็จเจ้า
พระยาบรมมหาศรีสุริยวงศสั่งเครื่องจักรกลไฟมาแต่เมือง
อังกฤษ มาต่อตัวเรือขึ้นในกรุงเทพ ฯ เมื่อบีเถาะ
พ.ศ. ๒๓๙๙ เปนเรือจักรข้าง ยาว ๗๕ ฟุต พระ
ราชทานชื่อว่า เรือสยามอรสุมพล นับเปนเรือกลไฟ
ลำแรกซึ่งมีขึ้นในประเทศนี้ แต่นั้นก็เลิกต่อเรือใบ ต่อ
แต่เรือกลไฟสืบมา เปนเรือรบ ๖ ลำ คือ

๑ เรือศรีอยุธยาเดช จักรท้าย ยาว ๒๐๐ ฟุต
กว้าง ๒๗ ฟุต มีปืน ๙ กระบอก ต่อเมื่อบีมะเมีย พ.ศ.
๒๔๐๑ เรียกชื่อภาษาอังกฤษว่า Ayudian Power

๒ เรือมหาพิไชยเทพ จักรท้าย ยาว ๑๒๐ ฟุต กว้าง
๑๘ ฟุต มีปืน ๗ กระบอก ต่อเมื่อบีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๐๑
เรียกชื่อภาษาอังกฤษ Illustrious Conquerer

๓ เรือราญรุกไพรี จักรท้าย ยาว ๑๘๐ ฟุต กว้าง

๒๙ ฟุต มีบน ๙ กระบอก ต่อเมียบีมะแม พ.ศ. ๒๔๐๒
เรียกชื่อภาษาอังกฤษว่า Enemy Chaser

๔ เรือสงครามครรชิต จักรท้าย ยาว ๑๐๐ ฟุต
กว้าง ๒๑ ฟุต มีบน ๒ กระบอก ต่อเมียบีระกา พ.ศ.
๒๔๐๔ เรียกชื่อภาษาอังกฤษว่า Warlike

๕ เรือศักดิ์สิทธาวุธ ต่อคู่กับเรือสงครามครรชิต
แต่กว้างกว่าฟุต ๑ เรียกชื่อภาษาอังกฤษว่า Success
in Arms

๖ เรือยงยศอโยชฌยา เรือรบวังหน้า จักรท้าย
ยาว ๑๔๐ ฟุต กว้าง ๒๙ ฟุต มีบน ๖ กระบอก ต่อ
เมียบีกุญ พ.ศ. ๒๔๐๖ เรียกชื่อภาษาอังกฤษว่า
Impregnable

ถึงตอนปลายรัชกาลที่ ๔ เมียบีมะโรง พ.ศ. ๒๔๑๐
สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ คิดต่อเรือรบชั้น
อีกลำหนึ่ง อย่างเรียกว่าเรือโคเวต ใหญ่กว่าบันดา
เรือรบที่ได้ต่อมาแล้ว พระบาทสมเด็จ ฯ พระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัวพระราชทานชื่อว่า เรือสยามประสตัมภ์ เรือรบต่อในรัชกาลที่ ๔ หมดจำนวนเพียงเท่านี้

ถึงรัชกาลที่ ๕ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ได้เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ในระหว่างเวลาเมื่อพระชันษาพระบาทสมเด็จ ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังไม่ครบ ๒๐ ปี ตั้งแต่ปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๑๑ จนปีระกา พ.ศ. ๒๔๑๖ แต่ท่านไม่ทิ้งหน้าที่เรื่องการต่อเรือกำบั่นด้วยยังมีใจรักอยู่ จึงย้ายที่ต่อเรือเข้าไปตั้งที่ริมคลองขนอนตรงหน้าวัดอนงคารามข้าม ให้ใกล้จวนที่ท่านอยู่ ได้ลงมาดูการงารง่ายขึ้น เจ้าพระยาสุรวงศวัยวัฒน์ (วร บุนนาค) บุตรของท่านซึ่งเอาใจใส่ในเรื่องการเรือกำบั่นตามบิดา ได้เป็นผู้ช่วยแลเป็นกับตันเรือพระที่นั่งเมื่อเป็นจางวางมหาดเล็ก ในรัชกาลที่ ๔ มาถึงรัชกาลที่ ๕ ได้เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยา ฯ ที่สมุหพระกลาโหมก็ยังเป็นผู้ช่วยสมเด็จเจ้าพระยา ฯ ในเรื่องการต่อเรือกำบั่นต่อมา

เรือกำปั่นรบซึ่งสมเด็จเจ้าพระยา ฯ จัดสร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๕ คือ

๑ เรือพิทยัมรณยุทธ์ เรือลำนี้เปนเรือเหล็ก ต่อที่สกอตแลนด์ประเทศอังกฤษ ได้ยินว่าเดิมรัฐบาลประเทศหนึ่งในอเมริกาใต้ว่าให้ต่อแล้วเกิดเกี่ยงแย่งไม่รับซื้อ ผู้ต่อจึงบอกขายมายังประเทศนี้ เหตุด้วยเปนเรือกินน้ำตื้น เข้าใจว่าได้ตกลงรับซื้อกันแต่ในรัชกาลที่ ๔ แต่ได้แล่นออกมาถึงกรุงเทพ ฯ ต่อในรัชกาลที่ ๕ เดิมชื่อเรือ Lotus พระราชทานนามว่าเรือพิทยัมรณยุทธ์ ต่อชื่อเรือสยามประสิทธิ์ เรือพิทยัมรณยุทธ์นี้พระบาทสมเด็จ ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเปนเรือพระที่นั่ง เมื่อเสด็จไปประพาศเมืองสิงคโปร์แลบเตเวียครั้งแรก

๒ เรือวรารัตนพิไชย เปนเรือไม้ จักรข้าง ๒ ปล่อง ได้ยินว่าพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเริ่มต่อขึ้นในยุคเดียวกับต่อเรือพระที่นั่งอรรคราชวรเดชทางวังหลวง แต่ทำเปนเรือรบค้างอยู่หาทันแล้วไม่ ถึงรัชกาล

ที่ ๕ สมเด็จเจ้าพระยา ฯ ให้กรมพระราชวังบวรสถานมงคลทรงต่อ ๆ มาจนสำเร็จ แต่ใช้เพียงเป็นเรือพระที่นั่งกรมพระราชวังบวร ฯ เรือลำนี้เมื่อกรมพระราชวังบวร ฯ ทิวงคต ตกมาเป็นเรือวังหลวงแก้ไขเป็นเรือพระที่นั่งรอง เรียกชื่อว่าเรืออรรคเรศรัตนาสน์ แทนเรืออรรคเรศรัตนาสน์ลำเก่า ซึ่งเอมเปอเรอนโปเลียนที่ ๓ ถวายพระบาทสมเด็จ ฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๓ เรือมุรธาวสิตสวัสดิ์ เป็นเรือรบไม้ จักรท้าย สมเด็จเจ้าพระยา ฯ ต่อขึ้นในกรุงเทพ ฯ (เรือกลไฟที่ต่อมาแต่ก่อนใช้แต่เครื่องจักรชนิดโลเปรชเชอร์ เรือลำนี้แรกที่ได้เครื่องจักรอย่างคอมเปานด์มาต่อเรือไทย) สำเร็จเมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๔๑๖ เป็นปีที่ทำพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ ๒ จึงพระราชทานนามว่า "มุรธาวสิตสวัสดิ์" เรียกชื่อภาษาอังกฤษว่า Coronation เป็นเรือรบลำแรกซึ่งต่อในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จ ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเป็นเรือพระที่นั่ง ออก

จากกรุงเทพ ฯ ไปจนปากน้ำแม่กลอง เมื่อคราวเสด็จ
ประพาสแม่น้ำน้อย เมืองกาญจนบุรีครั้งแรก

๔ เรือหาญหักศัตรู เปนเรือรบอย่างเรียกกันว่า
เรือบ้อม เพราะทำรูปบ้อมช้างหัวเรือ ตั้งปืนอามสตรอง
ขนาดใหญ่บอกหนึ่ง แลตั้งปืนขนาดย่อมช้างท้ายบอก
หนึ่ง สมเด็จเจ้าพระยา ฯ ได้แบบเรืออังกฤษมาต่อขึ้น
เปนเรือไม้ เอาชื่อเรือกันโบตครั้งรัชกาลที่ ๔ มาใช้

๕ เรือต่อสู้ไพรีรณ ต่อเปนคู่กับเรือหาญหักศัตรู
แลเอาชื่อเรือกันโบตครั้งรัชกาลที่ ๔ มาใช้เช่นกัน.

เรือรบที่สมเด็จเจ้าพระยา ฯ ต่อหมดจำนวนเพียงที่
กล่าวมา เพราะเรือรบซึ่งสร้างขึ้นแต่นั้นไปเปลี่ยนเปน
ใช้เรือเหล็ก ซึ่งสั่งมาแต่ต่างประเทศทั้งนั้น.

๖ เรือพระที่นั่งเวสาตรี เรือลำนี้ต่อในประเทศ
อังกฤษ เดิมสั่งให้ทำเปนเรือยอต ครั้นมาถึงกรุงเทพ ฯ
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๑ จึงได้เอาปืนอามสตรองลงตั้งรายแคม
ใช้เปนเรือรบด้วย.

๗ เรือมกุฎราชกุมาร เรือบิน ต่อที่เมืองฮ่องกง ยาว ๕๕.๖๖ เมตร์ กว้าง ๗.๑๗ เมตร์ ตั้งบินใหญ่ ๖ กระบอก กำลังเร็ว ๑๑ น็อต ระวางน้ำหนัก ๖๐๙.๖ ตัน เดิมต่อสำหรับรัฐบาลสะเปน แต่เกิดเกี่ยงแย่งไม่ตกลงกันด้วยเหตุอันหนึ่ง ประจวบเวลาสมเด็จเจ้าฟ้า ฯ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช เสด็จไปประเทศยี่ปุ่นกลับมาถึงเมืองฮ่องกง ทรงทราบจึงจัดการซื้อมา มาถึงเมื่อ พ. ศ. ๒๔๓๓

๘ เรือพระที่นั่งมหาจักรี (ลำที่ ๑) โปรด ฯ ให้กรมพระดำรงราชานุภาพ เมื่อยังเปนกรมหมื่น กับพระยาชลยุทธ์โยธินทร์ (เดอริชลิว) ว่าให้ต่อที่ประเทศอังกฤษ เมื่อปีเถาะ พ. ศ. ๒๔๓๔ เปนเรือชนิดครเซอร ยาว ๘๙.๖๓ เมตร์ กว้าง ๑๒.๑๙ เมตร์ มีบน ๒ ๑๒ กระบอก ความเร็ว ๑๒ น็อต น้ำหนัก ๒๖๐๐ ตัน ทำห้องที่ประทับเปนเรือพระที่นั่งได้ด้วย แล่นออกมา

ถึงกรุงเทพ ฯ เมื่อมีมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ ใช้เป็นเรือ
พระที่นั่งตลอดมาจนในรัชกาลปัจจุบันนี้ เมื่อพระบาท
สมเด็จ ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปยุโรปคราว
แรก ก็ทรงเรือพระที่นั่งมหาจักรีไปจนยุโรป.

๙ เรือพาลรังทวีป เรือบัน ต่อที่เมืองฮ่องกงเมื่อปี
ชวด พ.ศ. ๒๔๔๓ ยาว ๕๒.๔๖ เมตร์ กว้าง ๗.๐๒ เมตร์
มีบน ๖ กระบอก ความเร็ว ๑๐ น็อต น้ำหนัก ๕๐๘ ตัน

๑๐ เรือสุครีพครองเมือง เรือบัน ยาว ๕๒.๔๖ เมตร์
กว้าง ๗.๐๒ เมตร์ มีบน ๖ กระบอก น้ำหนัก ๕๐๘ ตัน,
ความเร็ว ๑๐ น็อต ต่อที่เมืองฮ่องกง เป็นคู่กับเรือพาล
รังทวีป เมื่อปีฉลู พ.ศ. ๒๔๔๔ ซื้อเรือ ๒ ลำนี้ พระ
บาทสมเด็จ ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทาน
ตามชื่อเรือรบสำหรับกระบวรเสด็จแต่โบราณ ด้วยทรง
พระราชดำริห์ว่าชื่อเพราะ ควรจะเอามาใช้สำหรับเรือ
รบอย่างใหม่ ดีกว่าคิดชื่อใหม่.

๑๑ เรือมูรธาวสิตสวัสดิ์ (ลำที่ ๒) ต่อที่เมือง

ย่องกง เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๔๔๑ ยาว ๔๗.๘๙ เมตร์ กว้าง ๗.๐๒ เมตร์ มีบน ๕ กระบอก น้ำหนัก ๔๔๗.๐๔ ตัน ความเร็ว ๙.๕ น็อต ใช้ชื่อเรือมุรชาวสิตสวัสดิ์ แทนลำเก่าซึ่งผุชำรุด

๑๒ เรือราญรุกไพรี เดิมเปนเรือสำหรับการค้าขาย เจ้าพระยาภาณุวงศ์ฯ รับซื้อมาแต่ต่างประเทศ เอามาแก้ไขเปนเรือยิงต ๆ พระราชทานนามว่า เรืออุบลบุรทิศ ภายหลังตกมาเปนของหลวง ใช้เปนเรือพระที่นั่งรองอยู่จนเรือมหาจักรีเข้ามาถึง ต่อมาจึงแก้ไขเปนเรือรบ

ถึงตอนปลายรัชกาลที่ ๕ เมื่อสมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต ทรงบัญชาการทหารเรือ แลกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ทรงดำรงตำแหน่งเสนาธิการณ์ทหารเรือ ทรงคิดกะการสร้างเรือรบเปลี่ยนแบบแผนให้ทันกับความต้องการตามสมัย เมื่อได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว จึงได้สั่งให้สร้างเรืออย่างเดรสตรอยเออร์ เรียกในภาษาไทยว่า เรือพิฆาฏ

๒ ลำกับเรือตอร์ปีโด ๔ ลำ ให้ทำที่เมืองยี่ปุ่น เรือที่สร้าง
ขึ้นได้มาถึงกรุงเทพ ฯ ในรัชกาลที่ ๕ บ้าง มาถึง
ต่อในรัชกาลปัจจุบันนี้บ้าง

๑๓ เรือเสือทยานชล เรือพิฆาฏรักษาฝั่ง ต่อใน
ประเทศยี่ปุ่น ยาว ๗๑.๓๗ เมตร์ กว้าง ๖.๕๖ เมตร์
๘๗ มีบน ๖ กระบอก มีท่อตอร์ปีโด ๒ ท่อ ความเร็ว
๒๔ น็อต น้ำหนัก ๓๘๑ ตัน มาถึงกรุงเทพ ฯ เมื่อปี
ระกา พ. ศ. ๒๔๕๑ ซื้อที่พระราชทานเอาชื่อเรือพิฆาฏ
ของโบราณมาใช้

๑๔, ๑๕, ๑๖. เรือตอร์ปีโดชื่อว่า ที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ต่อ
ที่ประเทศยี่ปุ่น ยาว ๔๑.๐๕ เมตร์ กว้าง ๔.๙๔ เมตร์
๘๗ มีบน ๒ กระบอก มีท่อตอร์ปีโด ๒ ท่อ ความเร็ว ๒๐ น็อต
น้ำหนัก ๑๐๑.๖ ตัน เหมือนกันทั้ง ๓ ลำ เข้ามาถึงเมือ
พ. ศ. ๒๔๕๑ พร้อมกับเรือเสือทยานชล

เรือรบซึ่งสร้างขึ้นในรัชกาลปัจจุบันนี้ คือ

๑ เรือเสือคำรณสินธุ์ เรือพิฆาฏรักษาฝั่ง ซึ่งสั่ง

ให้ต่อในประเทศยี่ปุ่นเมื่อรัชกาลที่ ๕ เข้ามาถึงเมื่อปีกุญ พ.ศ. ๒๔๕๔ ขนาดแลกำลังอาวุธเท่ากับเรือเสือทยานชลแต่ความเร็วมากกว่า ๓ น็อต

๒ เรือตอร์ปีโด ที่ ๔ เหมือนกับเรือตอร์ปีโด ๓ ลำที่กล่าวมาแล้ว

๓ เรือพระร่วง เปนเรืออย่างพิฆาฏเดรสมุทร์ สร้างเมื่อปีมะโรง พ. ศ. ๒๔๕๙ ยาว ๘๓.๕๗ เมตร์ กว้าง ๘.๓๔ เมตร์ มีปืน ๔ กระบอก มีท่อตอร์ปีโด ๔ ท่อ ระวางหนัก ๑๐๔๖.๔๘ ตัน แรงเครื่องจักรเร็ว ๓๒ น็อต เรือลำนี้สมาคมราชนาวิสยาม มีเจ้าพระยาอภัยราชา (หม่อมราชวงศ์ลบ สุทัศน์ ณกรุงเทพ) เปนนายกจัดการเรี่ยรายทุน ทูลเกล้า ฯ ถวายช่วยราชการแผ่นดินสำหรับสร้างเรือรบ จึงโปรด ฯ ให้นายพลเรือเอกพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ เสด็จไปหาเรือซื้อได้ในประเทศอังกฤษ กรมหลวงชุมพร ฯ กับนายทหารเรือไทรบังคับแล่นเรือมาถึงกรุงเทพ ฯ เมื่อ

พ.ศ ๒๔๖๓ เป็นครั้งแรกที่ไทยได้แล่นเรือมาแต่ยุโรป พระราชทานชื่อว่าเรือพระร่วง ๔ เรือหาญหักศัตรู เป็นเรือยนต์อย่างเรือยามฝั่ง ยาว ๑๖.๗๘ เมตร์ กว้าง ๓.๓๖ เมตร์ แรงเครื่องจักรเร็ว ๔๑ น็อต น้ำหนัก ๙.๑๔ ตัน มีท่อตอร์ปิโด ๒ ท่อ ต่อในประเทศอังกฤษ ได้มาถึงกรุงเทพ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ เรื่องตำนานเรือรบสำหรับใช้ทางทเล สั้นเนื้อความเพียงเทาน.
